



BACHELOROPPGAVE

«Møter jeg et barn, så møter jeg et menneske»

- Anne-Cath Vestly

Et litteraturstudie om psykososialt barnehagemiljø

«When I meet a child, I meet a human being»

- Anne-Cath Vestly

A literature study on psychosocial environment

Kandidatnummer 244 og 285

BLUBACH 2020/21

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett

Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Veileder: Kjerstin Sjørusen

Innleveringsdato: 31.05.2021

Antall ord: 11 993

Jeg stadfester at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Abstract

This bachelor thesis is a literature study in early childhood education at Western Norway University of Applied Sciences. The purpose of the literature study is to gain more insight and knowledge into the psychosocial environment in kindergartens through a literature search. The thesis statement is how kindergarten teachers can facilitate a good psychosocial kindergarten environment for all children.

Through the study of Line Melvold and May-Britt Drugli's research, we found what factors come into play when kindergarten teachers facilitate a good psychosocial environment for children. Factors such as good relations between the kindergarten teacher and children, children's attachment to adults and the feeling of security, regulation of the children's emotions, mastery and learning through play and activity, and at last social development.

In addition to their research, we used the curriculum from the Kindergarten Teacher Education and public guidelines such as the framework plan for Kindergartens and Act of Day Care Institutions.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	4
1.1	Tema og problemstilling	4
1.2	Bakgrunn for valg av problemstilling	5
1.3	Studiets oppbygning	6
2	Hoveddel	7
Del 1	Teori og bakgrunnsbeskrivelse	7
2.1	Det psykososiale barnehagemiljøet	7-8
2.2	Livsmestring og psykisk helse	8
2.2.1	Livsmestring i barnehagen	8
2.2.2	Psykisk helse i barnehagen	9
2.3	Faktorer som fremmer et godt psykososialt barnehagemiljø	10
2.3.1	Gode relasjoner	10
2.3.2	Tilknytning og trygghet	11
2.3.3	Regulering av følelser	11-12
2.3.4	Mestring og læring gjennom lek	12
2.3.5	Sosial utvikling	12-13
2.3.6	Fagkunnskap	13-14
2.4	Rollen som barnehagelærer	14
2.4.1	Barnehagelæreren som profesjonsutøver	14-15
2.4.2	Profesjonsetikk	15-16
2.4.3	Teamarbeid	16
2.4.4	Foreldresamarbeid	17
2.5	Barnehagelærerens grunnlag for yrkesutøvelse	17
2.5.1	Pedagogisk grunnsyn	17-18
2.5.2	Praksisteori	19
2.5.3	Taus kunnskap	19-20
Del 2	Empirisk del	20
3.1	Litteraturstudie som metode	20
3.2	Førforståelse	21
3.3	Bakgrunn for valg av litteraturstudie som metode	21

3.4	Vurdering av metode og begrensninger	22
3.4.1	Styrker og svakheter ved litteraturstudie	22
3.4.2	Begrensninger	22
3.5	Søkestrategi	22
3.5.1	Inklusjonskriterier	22-23
3.5.2	Søkestrategi og søkeord	23
Del 3	Resultat og analyse	24
4.1	Valg av litteratur	24
4.2	Line Melvold	24
4.2.1	<i>Livsmestring i barnehagen: å bære sin egen bagasje</i>	25
4.2.2	<i>Barn er budbringere: en veiviser til psykisk helsefremmende Barnehager</i>	25-26
4.3	May Britt Drugli og Ratib Lekhal	26
4.3.1	<i>Livsmestring og psykisk helse</i>	26-27
Del 4	Drøfting av funn og problemstilling	27
5.1	Mangel på artikler	27-28
5.2	Psykososialt miljø	28-30
5.3	Helsefremmende faktorer	30-32
5.4	Barnehagelærerens rolle i det psykososiale barnehagemiljøet	32-34
3	Avslutning	35
	Litteraturliste	36-37

1 Innledning

Tre år har snart gått og vi står ved veis ende i vårt studieløp på barnehagelærerutdanningen ved HVL i Bergen. I løpet av disse årene har vi tilegnet oss verdifulle erfaringer, viktig faglig kompetanse og utviklet oss som pedagoger. Dette tar vi med oss inn i skrivingen av vår bacheloroppgave og videre i jobben som barnehagelærere.

1.1 Tema og problemstilling

Temaet for bacheloroppgaven er det psykososiale miljøet i barnehagen. Tidlig i studiet ble vi engasjert i barns psykiske helse og barnehagelæreren sin rolle i arbeidet med dette. Gjennom dette litteraturstudiet ønsker vi å gjøre et dypdykk i eksisterende litteratur og få større innsikt i hva arbeid med etablering av et godt psykososialt miljø innebærer.

Tematikken forankres også i de lovgitte retningslinjene for barnehagen.

I barnehagelovens kapittel VIII Psykososialt barnehagemiljø, § 41 står det at: *“Barnehagen skal forebygge tilfeller hvor barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø ved å arbeide kontinuerlig for å fremme helsen, trivselen, leken og læringen til barna.”* (Barnehageloven, 2021, §41). Videre i §42: Plikt til å sikre at barnehagebarna har et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø (aktivitetsplikt) står det at *“alle som arbeider i barnehagen, skal følge med på hvordan barna i barnehagen har det”* (Barnehageloven, 2021, §42).

Rammeplan for barnehagen av 2017 sier også noe om det psykososiale miljøet i barnehagen i kapitlet om barnehagens verdigrunnlag, under avsnittet livsmestring og helse:

“Barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen. Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing”

(Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11)

Både rammeplanen og barnehageloven sier noe om det viktige ansvaret barnehagepersonalet har i arbeidet med å realisere et godt psykososialt miljø.

På grunnlag av dette formulerte vi følgende problemstilling: *“Hvordan kan barnehagelærere legge til rette for et godt psykososialt miljø i barnehagen?”*

1.2 Bakgrunn for valg av problemstilling

Psykisk helse og livsmestring har de siste årene blitt et stadig større fokusområde innen nyere forskning i barnehagesektoren. Vi ble først introdusert for begrepene gjennom utdanningen, og siden har dette vært av stor interesse for oss. Psykisk helse og livsmestring kan også ses i nær sammenheng med barnehagens psykososiale miljø. Det psykososiale barnehagemiljøet er et område som nylig har kommet på dagsorden, og ble gjort gjeldende i starten av 2021 med de nye endringene i barnehageloven. Siden temaet er så nytt som det er, ønsket vi å se nærmere på hvordan dette kan praktiseres på en best mulig måte i barnehagehverdagen. Ettersom vi begge har valgt fordypningsfaget LSU, ledelse, samarbeid og utvikling, ble det naturlig å rette fokuset mot barnehagelærerrollen og hvordan barnehagelæreren kan legge til rette for et godt psykososialt miljø.

Formålet med litteraturstudiet er å besvare problemstillingen, samt drøfte og analysere ulike aspekter ved den. Gjennom litteraturstudiet og ved å ta i bruk nyere forskning ønsker vi å få større innsikt i dette aktuelle temaet og få mer kunnskap om hvordan vi som barnehagelærere kan jobbe for å sikre barna et godt psykososialt miljø. Forhåpentligvis vil også studiet være til nytte for andre pedagoger i samme situasjon som oss. Problemstillingen åpner også opp for å se på hvilke faktorer som spiller inn, hvordan man kan fremme barns positive utvikling og fungere som en forebyggende funksjon slik det står i lovverket. Vi skal forsøke å besvare problemstillingen i lys av positiv psykologi som innebærer å fremme positive kvaliteter og styrker, fremfor å fokusere på negative faktorer og vansker i barnets liv (Drugli & Lekhal, 2020, s. 21)

1.3 Studiets oppbygning

Litteraturstudie hoveddel består av fire deler.

Den første delen tar for seg teori og bakgrunnsbeskrivelse. Med utgangspunkt i pensumlitteratur fra LSU-faget og litteratur som vi har funnet gjennom vårt litteraturstudiet skal vi blant annet se nærmere på psykososialt miljø i barnehagen, faktorer som fremmer et godt psykososialt miljø, hva de offentlige retningslinjene sier om tematikken og rollen som barnehagelærer.

Den andre delen er en empirisk del som redegjør for vår førforståelse, valg av metoden litteraturstudie, bakgrunn for valg, vurdering av metode og begrensninger og vår søkestrategi.

Den tredje delen er en grundig gjennomgang av litteraturen som er selve grunnlaget for litteraturstudiet.

Den fjerde delen av oppgaven er drøftingsdelen. I denne delen skal vi drøfte funn og problemstillingen med utgangspunkt i teorien fra del en.

Tilslutt kommer det en avsluttende del hvor vi oppsummerer oppgavens viktigste momenter.

2 Hoveddel

Del 1 Teori og bakgrunnsbeskrivelse

I denne delen av litteraturstudiet skal vi ta for oss teori som er grunnlaget for drøftingen av problemstillingen. Teorien og litteraturen vi bruker er hentet fra tidligere pensum fra barnehagelærerutdanningen og fra den utvalgte litteraturen gjennom vårt litteratursøk.

2.1 Det psykososiale barnehagemiljøet

Psykososialt barnehagemiljø er et relativt nytt begrep, som først ble satt på dagsorden som del av den nye barnehageloven i januar 2021. Noe av bakgrunnen for forslaget om å ta psykososialt barnehagemiljø inn i den nye barnehageloven, var at barnehagen skulle være integrert i regjeringens arbeid mot mobbing, og å understreke viktigheten av tydelige holdninger fra barnehagen sin side. Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver stiller allerede flere krav til barnehagen som omhandler å fremme et godt psykososialt barnehagemiljø. Likevel så departementet det nødvendig å løfte frem i loven at barnehagen skal arbeide forebyggende med det psykososiale barnehagemiljøet, og innførte en overordnet lovbestemmelse om dette (Prop. 96 L, 2019-2020)).

Barnehageloven §42 sier at alle som arbeider i barnehagen har *“plikt til å sikre at barnehagebarna har et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø”*. Dette betyr at vi som barnehagelærere har hovedansvaret for barns trivsel og trygghet i barnehagen. Alle som arbeider i barnehagen skal følge med på hvordan barna har det, melde fra til styrer ved mistanke om eller kjennskap til at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø, og ved alvorlige tilfeller melde fra til barnehageeier (Barnehageloven, 2021, §42). Barnehageloven (2021, §41) sier også at *“barnehagen skal forebygge tilfeller hvor barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø ved å arbeide kontinuerlig for å fremme helsen, trivselen, leken og læringen til barna”*. Ved å arbeide for et godt psykososialt miljø, arbeider man samtidig forebyggende mot diskriminering og mobbing (Utdanningsdirektoratet, 2020).

Et trygt og godt barnehagemiljø innebærer at barnet selv opplever barnehagen som trygg og god, at det er inkludert i barnegruppen og opplever å være betydningsfull for fellesskapet, og at barnehagen oppleves som positiv og noe barnet ser fram til.

Barnehagens psykososiale miljø er et vidt område, som omhandler de aller største deler av barnehagevirksomheten. Livsmestring og psykisk helse er blant de viktigste områdene å ha god kvalitet på i barnehagen, og vil ved kontinuerlig og systematisk godt arbeid bidra til å fremme det psykososiale barnehagemiljøet.

2.2 Livsmestring og psykisk helse

2.2.1 Livsmestring i barnehagen

Livsmestring er et relativt nytt begrep som stadig hyppigere refereres til i ulike styringsdokumenter for barnehagesektoren (Drugli & Lekhal, 2020, s. 29).

Rammeplan for barnehagen beskriver livsmestring som noe som omhandler barns trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd, samt forebygging av krenkelser og mobbing (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). Et godt psykososialt barnehagemiljø er også kjennetegnet av disse faktorene, og kan derfor ses i nær sammenheng med livsmestring.

Livsmestring er et mye omdiskutert begrep i barnehagesammenheng. Flere mener at livet ikke er noe barna skal lære seg å mestre, men at det skal leves, gledes over, og behandles med ydmykhet og respekt (Melvold, 2019, s. 207). Andre tenker at det er helt nødvendig at barna lærer seg å mestre livet, når barndommen er under et slikt press som den er i dag. Drugli og Lekhal (2020, s. 29) skriver blant annet at *“livsmestring skal ruste barn og unge til å fungere godt i et samfunn der mange opplever betydelig press”*. De påpeker også at et godt liv for små barn som leves her og nå, vil være det som rustet dem til å håndtere det livet har å by på senere. Dette understreker også Melvold (2018, s. 28), som skriver at barnehageprofesjonen må se nærmere på psykisk helsefremmende tiltak som kan bidra til å styrke barnas robusthet og motstandskraft.

Vår jobb som barnehagelærere er å hjelpe barn til å utvikle en robusthet, og bidra til at barn kan hjelpe seg selv og se sammenhenger i livet. *“Barn må få støtte i å mestre motgang, motstand - og medgang”* (Melvold, 2019, s. 208). Gjennom hvordan vi er og hva vi velger å fylle barnehagedagen med, kan vi legge til rette for at barna får god helse, men også bidra til at uhelse oppstår. Det ligger derfor et enormt ansvar i det arbeidet vi gjør (Melvold, 2018, s. 118). Arbeid med god psykisk helse har vist seg å være den viktigste byggesteinen for å fremme livsmestring. Videre vil vi se nærmere på hva som ligger i psykisk helse i

barnehagen.

2.2.2 Psykisk helse i barnehagen

Psykisk helse handler ifølge Drugli og Lekhal (2020, s. 32) først og fremst om *“at mennesker har det bra i livet sitt, opplever overvekt av positive følelser og har god livskvalitet”*. God psykisk helse danner et fundament som støtter utvikling og fungering på alle andre områder, som det å få venner, finne seg til rette på skolen og i yrkeslivet, samt håndtere frustrasjon og motgang, og er derfor helt essensielt for oss mennesker (Drugli & Lekhal, 2020, s. 32).

Ifølge Helsedirektoratet (2015) er psykiske lidelser den sykdomsgruppen i landet som er mest kostnadskrevene, med en total årlig kostnad beregnet til 185 milliarder kroner (Melvold, 2018, s. 20). Psykiske lidelser kan ramme de fleste, både voksne og barn. Befolkningsbaserte studier viser at psykiske lidelser er vanlig blant barn og unge, og at rundt 5% av barn og ungdom i alderen 0-17 år hvert år blir behandlet i psykisk helsevern for barn og unge (Folkehelseinstituttet, 2018).

“Barn og unge trenger å bli sett, hørt og tatt vare på av jevnaldrende og voksne rundt seg for å opprettholde en god psykisk helse” (Helsenorge, 2019). Ettersom rundt 90% av barna i Norge i dag går i barnehage, er det ingen tvil om at barnehageansatte har en betydelig stor rolle i arbeidet med barns psykiske helse. Mange barn tilbringer flere våkne timer sammen med de ansatte i barnehagen enn med sine foreldre, og de ansattes væremåte og relasjonskompetanse vil av den grunn være av enorm betydning for barna (Melvold, 2018, s. 20).

God psykisk helse fremmes i barnehager med høy kvalitet og et godt psykososialt miljø. Arbeid med tilrettelegging av et godt psykososialt barnehagemiljø er omfattende, men avgjørende, og barnehagen skal hele tiden arbeide for å fremme faktorer som gir et positivt barnehagemiljø for alle barn (Prop. 96 L (2019-2020)). Det å fremme positive kvaliteter som god helse, økt mestring og velvære i livet, har også nær sammenheng med begrepet salutogenese. Salutogenese viser til ressurser hos mennesker som bidrar til psykisk helse, robusthet og livskvalitet (Drugli & Lekhal, 2020, s. 22). Positive livserfaringer fremmer salutogenese i den forstand at de bidrar til å utvikle generaliserte motstandsressurser (Drugli & Lekhal, 2020, s. 23).

2.3 Faktorer som fremmer et godt psykososialt barnehagemiljø

I arbeid med å skape et godt psykososialt miljø hvor barn opplever å bli ivaretatt, sett og anerkjent som individuelle subjekt, og får utfolde seg i lek og samspill med andre, vil vi som barnehagelærere alltid være den største og viktigste byggeklossen. Det er vi som har hovedansvaret for å etablere et trygt og godt barnehagemiljø for barna, og det er vi som skal sikre at det kontinuerlig blir arbeidet tilstrekkelig med faktorer som fremmer dette. Siden det psykososiale barnehagemiljøet er et så vidt område, vil det også være mange faktorer som spiller inn i arbeidet med å fremme dette. Vi har valgt å ta for oss de vi mener er de viktigste, og som også går igjen i den faglitteraturen vi har tatt for oss. Dette er alle faktorer som kunne blitt skrevet en hel del om, men grunnet omfanget vårt vil bare det mest sentrale bli nevnt.

2.3.1 Gode relasjoner

Gode relasjoner er det viktigste fundamentet i et barns utviklingsprosess, og henger nært sammen med tilknytning. En relasjon blir beskrevet som et gjensidig forhold mellom to parter over tid, og omhandler både det som foregår mellom partene som vi kan observere, og tanker og følelser de har knyttet til hverandre og det som skjer (Drugli & Lekhal, 2020, s. 51-52). Gjensidighet innebærer at både barnet og den voksne lar seg påvirke av den andre parten, og er en sentral forutsetning for gode relasjoner. Relasjoner handler om å oppleve og dele noe følelsesmessig sammen, og barnet lærer å få tilgang på egne følelser fordi de blir delt (Drugli & Lekhal, 2020, s. 52).

I gode relasjoner er også anerkjennelse et sentralt begrep. Anerkjennelse i barnehagen betyr å se barn for den de er, og å møte dem med tillit og respekt. Barn trenger særlig mye av dette fordi deres selvoppfatning er under utvikling (Drugli & Lekhal, 2020, s. 53). Gode erfaringer gjennom trygge relasjoner styrker barnets selvbilde, øker trivselen og bidrar til positiv utvikling. Når barnet har en opplevelse av trygghet og føler seg godt ivaretatt, er utgangspunktet for læring og mestring også det beste. Godt arbeid med relasjonene mellom voksne og barn og barna imellom er helt sentralt for å utvikle og sikre barna et godt psykososialt barnehagemiljø (Kunnskapsdepartementet, 2018). Vi som barnehagelærere har hovedansvaret for at dette blir iverksatt, og vår profesjonelle relasjonskompetanse er grunnleggende avgjørende for barns psykiske helse og hensynet til barnets beste (Melvold, 2019, s. 175).

2.3.2 Tilknytning og trygghet

Tilknytning kan sies å være *“utviklingen av sterke, følelsesmessige bånd mellom barn og omsorgsgiver som finner sted i løpet av barnets første leveår”* (Melvold, 2019, s. 57).

Tilknytningsteorien stammer fra den britiske barnepsykiateren og psykoanalytikeren, John Bowlby, som hevdet at barn har en biologisk disposisjon for tilknytningsatferd for å kunne sikre overlevelse. Tilknytning handler både om å få omsorg og beskyttelse slik at barnet føler seg trygg, og om at barnet får støtte i å utforske sin verden. God og trygg tilknytning er nødvendig for videre god sosioemosjonell utvikling, og en beskyttelsesfaktor som fremmer motstandskraft i møte med senere belastninger (Melvold, 2019, s. 58).

Omsorgsmiljøene barnet vokser opp i er helt avgjørende for hvordan det utvikler seg, og barnets tilknytningspersoner vil ha mye å bety for dens emosjonelle, sosiale og kognitive utvikling (Drugli & Lekhal, 2020, s. 55). I barnehagen bør barna ha en slik relasjon til minst én av de ansatte, men helst til flere. En god tilknytningsperson vil kunne imøtekomme barnas behov for regulering av følelser, hjelp eller beskyttelse når det trengs. For at vi som barnehagelærere skal få dette til på en best mulig måte er det viktig at vi er klar over at vår egen tilknytningshistorie kan forme hvordan vi møter barn. Når vi daglig påvirker barns trivsel og trygghet, må vi også kontinuerlig jobbe med å få selvinnsikt knyttet til vår egen væremåte. Vi må være oppmerksomme på hvert barns individualitet, og hele tiden jobbe med å tilpasse oss alle i barnegruppen (Melvold, 2019, s. 59). Trygg tilknytning fremmer barns autonomi, mestringskompetanse og positive selvoppfatning, som alle er sentrale faktorer i et godt psykososialt barnehagemiljø.

2.3.3 Regulering av følelser

En annen faktor som fremmer et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø er evnen de ansatte i barnehagen har til å forstå og møte barns følelser. I løpet av de første årene i et barns liv er deres følelsesmessige utvikling særlig sentral, og denne utviklingen er i stor grad knyttet til kvaliteten på deres omsorgsmiljø. Barn kommuniserer mye gjennom følelser, og når omsorgspersonen tar barnets følelser på alvor og møter dem på gode måter, vil barnet få en sentral og gjensidig rolle i samspillet (Drugli & Lekhal, 2020, s. 62). Gjennom samspill med andre mennesker lærer barn om følelser ved at de observerer andres følelser, kjenner på sine egne følelser, og opplever reaksjoner på egne følelser. Måten vi møter barnas følelser på vil derfor ha mye å si for barnas emosjonelle og sosiale læring, samt selvutvikling.

Som omsorgs- og tilknytningspersoner har vi en stor betydning for regulering av barns følelser. Drugli (2020, s. 59) påpeker at gode erfaringer med hjelp til å regulere følelsene fra en omsorgsperson som ivaretar barnets egenverdi, vil kunne føre til at barnets kapasitet til å takle vansker blir mer kompleks, fleksibel og hensiktsmessig. For at barn skal få en trygg og god opplevelse av å være i barnehagen, trenger de voksne som bryr seg og anerkjenner deres opplevelser og følelser. *“Barn har behov for omsorgsfulle voksne som gir dem anledning til å få et forhold til egne følelser, slik at barna på sikt skal kunne identifisere følelsene og gjøre dem tilgjengelige og håndterbare”* (Kunnskapsdepartementet, 2018).

2.3.4 Mestring og læring gjennom lek

Leken i barnehagen har en helt spesiell egenverdi som det er svært viktig å verne om. Dette blir også understreket i rammeplanen (2017, s. 17) som sier at: *“leken skal ha en sentral plass i barnehagen, og lekens egenverdi skal anerkjennes”*. Lek er ifølge Öhman referert i Drugli (2020, s. 79) barns primære arena for å uttrykke seg selv, og er viktig for at barn skal etablere en god selvfølelse og en følelse av kompetanse og mestring. For barn handler lek om å ha det bra, og å føle glede, lykke, fryd og spenning. Leken byr altså på utallige muligheter for positive følelser, og er derfor en viktig faktor for psykisk helse og velvære.

Lek fremmer utviklingen av kreativitet, fantasi, selvtillit, mestringstro, i tillegg til fysiske, sosiale, kognitive og emosjonelle styrker og ferdigheter (Melvold, 2019, s. 265). Som barnehagelærere er det en viktig forutsetning at vi har god kunnskap om lekens betydning for barn, at vi skaper rom og tid til lek, og at vi deltar i barns lek på en støttende og utforskende måte (Melvold, 2019, s. 267). Gjennom lek får barn mulighet til å oppleve positive samspill med andre barn, og etablere vennskapsrelasjoner. Det er dokumentert at det viktigste for barn i barnehagen er å leke, og å ha venner å være sammen med. At barn har en opplevelse av tilhørighet betyr svært mye for deres trivsel og utvikling, og er derfor et av de aller viktigste områdene å hele tiden ha god kvalitet på i barnehagen.

2.3.5 Sosial utvikling

Sosial utvikling handler om å fungere i relasjoner med andre mennesker, og har mye å si for hvordan barn har det i livet sitt. *“Hvordan barn fungerer i samspill med andre, påvirker deres trivsel og utvikling på en rekke områder, som følelser, språk, motorikk, lek og læring”* (Drugli & Lekhal, 2020, s. 73). Som barnehagelærere vil vi være betydningsfulle voksne som gir

barna nye sosiale erfaringer, og som kan støtte og styrke deres samspill med andre barn. Et godt samspill mellom oss voksne og barna, vil gradvis kunne føre til at barna utvikler sosiale ferdigheter som evne til samarbeid, selvhevdelse, selvkontroll, empati og ansvarlighet. Positive, gjensidige samspill med andre mennesker, vil også føre til utvikling av sosial kompetanse, som innebærer at barn kan regulere sine følelser og atferd og tilpasse disse til andre menneskers behov og til ulike situasjoner (Drugli & Lekhal, 2020, s. 73).

God sosial kompetanse fremmer robusthet og mestring, og er en av de aller viktigste individuelle beskyttende faktorene i et barns liv. Forskning viser at barns evne til å etablere vennskap også har stor sammenheng med den sosiale kompetansen deres (Kunnskapsdepartementet, 2018). Som nevnt tidligere er opplevelse av vennskap i barnehagen noe av det aller viktigste for barn, og derfor noe barnehagen skal legge til rette for og støtte opp om. Godt arbeid med sosial utvikling er en helt sentral del av dette. Vi som barnehagelærere er viktige spillpartnere for barna, og skal være trygge og gode støttespillere i spillet barna imellom (Drugli & Lekhal, 2020, s. 74).

2.3.6 Fagkunnskap

For at barnehagelærere skal kunne arbeide på en best mulig måte for å fremme et godt psykososialt miljø, kreves også tilstrekkelig kompetanse på områdene som spiller inn i arbeidet med dette. Barnehagelærernes kompetanse er den viktigste faktoren for barns trivsel og utvikling i barnehagen, og vil være avgjørende for kvaliteten på virksomheten. Kvalitetsutvikling i barnehagen innebærer derfor en stadig utvikling av personalets kompetanse (Aasen, 2018, s. 146). I barnehagelæreryrket vil det alltid komme nye kunnskaper og forskning, og som profesjonelle omsorgspersoner har vi et ansvar for å stadig oppdatere oss på dette området (Melvold, 2019, s. 179). Tilegnelse og utvikling av fagkunnskap er helt nødvendig for at barnehagen hele tiden skal kunne gi et best mulig tilbud til alle barn.

Utvikling av fagkunnskap krever at barnehagen som team vektlegger bruk og deling av kunnskaper personalet imellom. Dette er spesielt viktig siden barnehagelæreren er den eneste av teammedlemmene som har formelle barnehagefaglige kompetanser (Aasen, 2018, s. 52). Ved å arbeide godt med teamlæring vil personalet kunne lære sammen, lære av hverandre og dele sine kunnskaper og erfaringer slik at teamet kan sette sine kompetanser ut i praksis på en god og effektiv måte (Aasen, 2018, s. 145). Barnehagen må være i endring for å stadig kunne ivareta barnas behov, og for å få dette til må det skapes rom for læring som en integrert del av

barnehagehverdagen (Aasen, 2018, s. 146). Dette understreker også rammeplanen som skriver at barnehagen skal være *“en lærende organisasjon der hele personalet skal reflektere rundt faglige og etiske problemstillinger, oppdatere seg og være tydelige rollemodeller”* (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14)

En del av det å være en lærende organisasjon, går også ut på å stadig utvikle seg selv som barnehagelærer og person. Dette innebærer bevissthet rundt sin egen rolle som barnehagelærer, og evnen til å se seg selv og omgivelsene i et helhetlig perspektiv (Aasen, 2018, s. 155). Videre vil vi gå nærmere inn på barnehagelærerrollen, og dens betydning for det arbeidet som blir praktisert i barnehagehverdagen.

2.4 Rollen som barnehagelærer

I kapittel to av rammeplanen for barnehagen beskrives ansvarsrollen til barnehagelæreren:

“barnehagelærere er den profesjonen som utdannes spesielt for å kunne ivareta barnehagens oppgaver. Barnehagen er en lærende organisasjon der hele personalet skal reflektere rundt faglige og etiske problemstillinger, oppdatere seg og være tydelige rollemodeller. De skal ivareta relasjoner mellom barna i grupper, mellom barn og personalet og mellom personalet og foreldre”

(Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 15)

2.4.1 Barnehagelæreren som profesjonsutøver

Som sagt innebærer barnehagelærerrollen som profesjonsutøver at man utfører bestemte oppgaver på vegne av samfunnet, man kan også si at barnehagelæreren har blitt gitt et samfunnsoppdrag, også kalt samfunnsmandatet. Barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7).

Hennum og Østrem (2016, s. 19) skriver at faglig kunnskap, etisk dømmekraft og moralsk ansvar er viktige stikkord for hva som gjør et yrke til en profesjon. Profesjonsutøveren skal i alt sitt arbeid hente ressurser fra kunnskap og erfaring, fra etikken og fra samfunnets beskrivelser av profesjonens oppdrag. Hennum og Østrem presenterer også modellen *profesjonstrianglet*. Modellen skal visualisere profesjonenes forhold til de tre forpliktelsene

overfor samfunnet (politikken), kunnskapen (faget og pedagogikken) og verdigrunnlaget (profesjonsetikken) (Hennum & Østrem, 2016, s. 11).

I samfunnet og politikken inngår samfunnsmandatet. Faget og pedagogikken tilegner barnehagelæreren seg gjennom utdanningen. En barnehagelærer er aldri ferdig utlært, og den faglige kompetansen vil være i utvikling selv etter endt utdanning, ettersom man tilegner seg nye erfaringer og kunnskap gjennom å være en del av et team med mennesker med ulik bakgrunn. Samtidig er man en del av en barnehage som må holde følge med et dynamisk samfunn som stadig stiller nye krav og forventninger til den pedagogiske virksomheten. Et samfunn som har mer og mer fokus på psykisk helse vil også sette spor i barnehagen. Verdigrunnlaget til barnehagelæreren finner man i rammeplanen og profesjonsetikken, samt i den enkelte barnehagelærerens pedagogiske grunnsyn.

2.4.2 Profesjonsetikk

I boken *Profesjonsetikk for barnehagelærere* skriver Tholin (2015, s. 55) at profesjonsetikk dreier seg om etiske problemer og dilemmaer som oppstår i tilknytning til utøvelsen av barnehagelæreryrket. Hun beskriver profesjonsetiske spørsmål som situasjoner pedagogene kontinuerlig må forholde seg til, og at profesjonsetiske dilemmaer derimot handler om konkrete situasjoner der man er bevisst over at man står overfor valg. I slike situasjoner og dilemmaer hvor barnehagelærer må ta et valg som har konsekvenser for barna, vil det være svært viktig at barnehagelæreren er bevisst på sin utøvelse av makt og hvordan den blir utøvd. Forholdet mellom barnehagelæreren og barnet betraktes som et dialogisk forhold, det vil si som to likeverdige parter i et subjekt-subjekt-forhold. Relasjonen er asymmetrisk, og det forplikter personalet til å unngå å misbruke sin overlegne posisjon overfor barna (Tholin, 2015, s. 90). Vi kan også si at barnehagelæreren har definisjonsmakt. Berit Bae referert i Tholin (2015, s. 92), sier at uttrykket definisjonsmakt henspiller på at voksne er i en mektig posisjon vis-à-vis barn når det gjelder deres opplevelse av seg selv. Hvordan vi møter barna, deres uttrykk og opplevelser vil ha innvirkning på det psykososiale miljø.

Et eksempel på situasjoner hvor definisjonsmakt blir misbrukt kan være at en voksen i barnehagen sier til et barn: “det er ikke noe å gråte over” eller “du trenger ikke å bli så sint, det er bare en filleting”. Her viser man en manglende respekt for barnets subjektive opplevelse av situasjonen og barnet vil få en erfaring av seg i møtet med den voksne. I lys av positiv psykologi kan man med etisk bevissthet rundt utøvelse av definisjonsmakt gi barna

gode opplevelser av seg selv. Dette kan man barnehagelæreren oppnå ved å ta i bruk sin kunnskapskompetanse om de ulike faktorene, samtidig anerkjenne at man som voksen aldri fullt og helt vil klare å forstå situasjonen fra et barn synspunkt. Vi kan si “nå ser jeg at du er lei deg, kan du fortelle meg hva som skjedde?” eller “jeg forstår at du er sint, men vi må prøve å bruke ordene våre i stedet for å slå”. Slik kommer også vårt pedagogiske grunnsyn til uttrykk.

2.4.3 Teamarbeid

Aasen beskriver et team som «*et mindre antall mennesker med komplementære ferdigheter, forpliktet til en felles hensikt, felles resultatmål og felles tilnæringsmåte som man holder hverandre gjensidig ansvarlig overfor*» (Aasen, 2018, s. 32)

I følge Aasen finnes det tre sider som er viktige for å kunne kalle seg et team. Den ene er at man har et felles mål, i vår sammenheng vil det si å skape et godt psykososialt miljø i barnehagen og sikre god psykisk helse for det enkelte barnet. Den andre er at et team kjennetegnes av at medlemmene er avhengige av hverandre for å nå teamets mål. Den tredje siden er at teamarbeid har et stort behov for koordinering. Dette dreier seg om å spille på teammedlemmenes sterke sider og å utnytte og fordele arbeids- og ansvarsoppgavene i forhold til den enkeltes kompetanse, slik at teamet får maksimalt ut av de ressursene de har til rådighet (Aasen, 2018, s. 33). Her må barnehagelæreren være en rollemodell for resten av teamet og bruke sin kompetanse om hva et godt psykososialt miljø innebærer, og hvordan man kan legge til rette for dette.

Ut fra Aasens skildring av et team er teamstrukturen en ressurs i dette arbeidet. At hele personalet jobber mot samme mål vil være med å sikre kvalitet i det pedagogiske arbeidet og sammen kan man motivere hverandre på veien mot målet. I arbeid om skape et godt psykososialt miljø har den enkelte teammedlem et ansvar om gjøre sin del av jobben og å utføre ansvarsoppgavene på en adekvat måte. Sist, men ikke minst, vil koordineringen, måten man fordeler arbeids- og ansvarsoppgaver, og hvordan man komplementerer hverandre bidra til at den enkelte opplever seg som en ressurs og som en viktig del av teamet. Dette skaper også motivasjon og mestringfølelse i forhold læring og utvikling.

2.4.4 Foreldresamarbeid

Foreldresamarbeid er en viktig del av jobben som gjøres i barnehagen. Vi er oppmerksomme på viktigheten av dette, men ettersom problemstillingen vår retter fokus på barnehagelærerens tilrettelegging av et godt psykososialt miljø, vil vi ikke gå dypere inn på temaet enn det som følger.

I rammeplanen for barnehagen (2017, s. 29) står det i kapittel fem, *Samarbeid mellom hjem og barnehage*, at barnehagen skal legge til rette for foreldresamarbeidet og god dialog med foreldrene. Videre står det at på individnivå skal barnehagen legge til rette for at foreldrene og barnehagen jevnlig kan utveksle observasjoner og vurderinger knyttet til enkeltbarnets helse, trivsel, erfaringer, utvikling og læring. Et godt foreldresamarbeid, basert på gjensidig tillit og respekt, vil kunne sikre at viktig informasjon om barnets utvikling blir utvekslet mellom begge parter. I tillegg vil en god dialog mellom hjem og barnehage være med å støtte barnet når det møter ulike utfordringer som kan oppstå i for eksempel lek og samspill med andre barn. Når barnehagen deler sine observasjoner og tanker rundt det de ser hos barnet, vil foreldrene kunne følge dette opp hjemme. Barnet tolker samarbeidet mellom de ansatte og foreldrene. Dersom dette oppleves som positivt og preget av tillit, vil dette kunne bidra til at barnet ser på barnehagen som en trygg og god plass å være. Med andre ord går foreldrene god for barnehagen.

2.5 Barnehagelærerens grunnlag for yrkesutøvelse

Pedagogisk arbeid er preget av væremåter, måter å forholde seg til andre mennesker og ting på, holdninger til verdier og normer, og holdninger til emner og problemstillinger (Gunnestad, 2014, s. 31). Begrepene pedagogisk grunnsyn, praksisteori og taus kunnskap kan synliggjøre ulike sider ved barnehagelærerens yrkesutøvelse som igjen kan relateres til hvordan man jobber og forholder seg til et psykososialt miljø.

2.5.1 Pedagogisk grunnsyn

Gunnestad definerer pedagogisk grunnsyn som *“den virkelighetsoppfatning, de verdier og holdninger som ligger til grunn for pedagogisk virksomhet”* (Gunnestad, 2014, s. 31). Andre elementer som er sentrale for vårt pedagogiske grunnsyn er vår virkelighetsoppfatning, livssyn, menneskesyn (vårt syn på barn og barndom), og syn på læring og samfunnet. Ifølge

Tholin (2015, s. 57) bygger oppdragelse og arbeid med barn alltid på verdier og oppfatninger. Noen ganger er man bevisst på dette fundamentet, andre ganger handler man impulsivt, mer eller mindre bevisst på hva verdiene er tuftet på. Her har barnehagelæreren en viktig jobb med å gå fram som et godt eksempel for sine kollegaer når han eller hun skaper bevissthet rundt den pedagogiske praksisen. Dette kan gjøres gjennom å stille spørsmål og reflektere over hvordan man jobber med barnehagens verdigrunnlag og formål, hvilke verdisyn og holdninger som styrer yrkesutøvelsen. Gjennom å gjøre handlinger til gjenstand for refleksjon vil man både tilegne seg ny kunnskap og erfaringer, i tillegg til at det pedagogiske grunnsynet vil kunne utvikle seg. Gunnestad (2014, s. 37) sier at ny erfaring og nye kunnskaper stadig gir oss nye muligheter til å reflektere over livet, verdier og barns egenskaper, og hvordan man kan virkeliggjøre verdier slik at barn får et meningsfullt liv.

Barnehagelærerens pedagogiske grunnsyn har som nevnt en nær sammenheng med synet på barn. Synet på barn har de siste 30-40 årene gjennomgått store endringer og utviklet seg radikalt. Disse endringene blir betraktet som et paradigmeskifte, som skiller tiden før og etter 1960-årene (Sommer, 2019, s. 23). Sentralt i dette paradigmeskiftet er ifølge Bae (2007) at barn blir sett som subjekt helt fra begynnelsen av livet, og ikke som objekter som skal påvirkes og formes. Barnesynet har altså utviklet seg fra å betrakte barn som human becomings, til human beings. Barn skal møtes som individer og medmennesker, og ikke som noe som hele tiden må formes og forandres til noe annet enn de er. Det å se barn som subjekt vil si å ta utgangspunkt i at barnet er en person med egen vilje og egne meninger, som kan handle ut fra dette (Hennum & Østrem, 2019, s. 93). *“Å være et subjekt er uløselig forbundet med det å være menneske, med et ukrenkelig menneskeverd og rett til liv og til å realisere sitt menneskelige potensial”* (Hennum & Østrem, 2019, s. 93). Barnehagelærerens pedagogiske grunnsyn vil spille inn på hvordan han eller hun er i møte med barn. Som profesjonsutøver har barnehagelæreren derfor et viktig ansvar i arbeidet med å forvalte sin kunnskap på en måte som ivaretar barna som subjekt (Hennum & Østrem, 2019, s. 93). Å møte barn som subjekt vil gi dem opplevelser av likeverd, anerkjennelse, medvirkning og solidaritet i møte med de ansatte.

2.5.2 Praksisteori

Mens pedagogisk grunnsyn innebærer den virkelighetsoppfatning, de verdier og holdninger som ligger til grunn for pedagogisk virksomhet, tar praksisteori for seg den kunnskap og de erfaringer og verdier som kommer til uttrykk i den måten vi utfører arbeidet vårt på (Gunnestad, 2014, s. 37). Lauvås & Handal presenterer begrepet som en kognitiv veiledningsmodell med den hensikten å løfte frem tankene bak handlingen (Carson & Birkeland, 2017, s. 87). De mener at den enkelte barnehagelærer har en praksisteori om pedagogisk arbeid med barn. Den teorien det er snakk om her, er ikke alle teorier som man har fått undervisning gjennom et studium, men den teorien man har maktet å se i relasjon til egne erfaringer, og som direkte påvirker praksis (Gunnestad, 2014, s. 38). Måten man utfører arbeidet på kan bygge på erfaringer fra hvordan man har sett andre utføre arbeidet, hvordan man som barn har opplevd barnehagelærere, direkte erfaringer man selv har gjort seg, og egne erfaringer med mestring eller mangel på mestring i utførelsen av aktiviteter eller arbeid med ulike emner.

For å forstå vår praksisteori bedre kan vi bruke Arneberg & Overland referert til i Tholin (2015) sin isfjellmodell som synliggjør forholdet mellom verdier, holdninger og handlinger. Handlingene, det vi ser, er bare toppen av isfjellet. Vi ser ikke øyeblikkelig hva handlingene er tuftet på, altså resten av isfjellet. Resten av isfjellet, bygger på våre verdier, holdninger og refleksjoner.

“Gjennom refleksjon over egen praksis kan ulike elementer i vår praktiske yrkesteori bli synlige og kjent for oss selv og andre. Og det er gjennom en slik bevisstgjøringsprosess at vi kan utvikle vår egen praksis slik at det blir samsvar mellom det vi tror på og vet, og det vi gjør”

(Gunnestad, 2014, s. 38).

2.5.3 Taus kunnskap

Til slutt skal vi gjøre rede for taus kunnskap, som er det tredje begrepet som er svært relevant når man skal se på barnehagelærerens grunnlag. Vi kan si at taus kunnskap er den praktiske yrkeskunnskapen, de verdier og holdninger som ligger i mye av det vi gjør i det daglige arbeidet med barna (Gunnestad, 2014, s. 38). Den tause kunnskapen kan også forklares som noe som er innarbeidet i den daglige praksisen. Vi ser det ofte i hvordan rutinene er innebygd og i spontane reaksjoner hos de ansatte. Det er heller ikke alltid sånn at man er like klar over den tause kunnskapen. Begrepet taus kunnskap tjener på en spesiell måte til å synliggjøre og

faglig bearbeide rutiner og innarbeidede handlingsmønstre, områder som har stor betydning innenfor pedagogisk arbeid.

For å synliggjøre sammenhengen mellom pedagogisk grunnsyn og praksisteori kan vi si at pedagogisk grunnsyn, praksisteori og taus kunnskap er tre begreper som alle sikter mot å utvide området for pedagogisk refleksjon og planlegging, og mot å skape større samsvar mellom teori og praksis. (Gunnestad, 2014, s. 39). Denne bevisstgjøringen og refleksjonen vil også skape et større samsvar mellom hva man sier man vil gjøre, og det man faktisk gjør i praksis. For eksempel at man ønsker å legge til rette for et godt psykososialt miljø for barna, men i praksis blir det tydelige at det sklir ut fordi man som team ikke jobber aktivt nok med det. Tilretteleggingen for det gode psykososiale barnehagemiljøet skjer ikke på personalmøtene, de skjer i de daglige møtene med barna hvor de opplever at de blir anerkjent, sett og ivaretatt av bevisste og omsorgsfulle voksne. Dette skal vi drøfte nærmere i del fire.

Del 2 Empirisk del

3.1 Litteraturstudie som metode

Støren (2013, s. 39) omtaler et litteraturstudie som en systematisering av kunnskap, det vil si å søke den, samle den, vurdere den og sammenfatte den. Hvordan man bruker metoden i sitt forskningsprosjekt kan variere. Ifølge Johannessen, Tufte & Christoffersen (2016, s. 106) kan litteraturstudier gjøres på ulike måter, det finnes ingen metodemal. Ambisjonen må være å ha en gjennomgående god struktur i både gjennomføring og rapportering. Skilbrei (2019, s. 97) skriver at noen ganger er det å skrive på bakgrunn av en gjennomgang av eksisterende litteratur om et tema, selve hovedinnholdet i studien, slik er det i vårt tilfelle. Med utgangspunkt i den utvalgte litteraturen skal vi forsøke å gi svar på problemstillingen *“hvordan kan barnehagelærere legge til rette for et godt psykososialt miljø i barnehagen?”*

3.2 Førforståelse

Formålet med dette avsnittet er å redegjøre for vår førforståelse fordi vi vet at den litteraturen man velger seg ut i et litteraturstudie vil være preget av vårt ståsted, verdisyn, virkelighetsoppfatning og holdninger. Det vi ønsker å oppnå med dette er å være transparente og tydelige i vår utførelse av litteraturstudie.

Gjennom barnehagelærerutdanningen har vi opplevd at vårt pedagogiske grunnsyn har utviklet seg i takt med tilegnelse av nye erfaringer fra praksis, større faglig kompetanse, ny forskning og kontinuerlig refleksjon over grunnsynet vårt.

Når vi først begynte på utdanningen hadde vi et grunnsyn som sa at å jobbe med de aller minste i samfunnet er en viktig og betydningsfull jobb, og tenkte at det var så viktig å se det enkelte barnet for den det er, være en god voksen for dem og skape gode dager for barna i barnehagen. Dette har ikke endret seg, det har heller utviklet seg. Nå møter vi barn først og fremst som et subjekt, som et individ med egne meninger, behov og tanker, som en aktiv medkonstruktør i egen danning. Når vi anerkjenner dette, økes også bevisstheten rundt vårt ansvar for å være en trygg og god omsorgsperson for barna, samt hvorfor og hvordan vi må jobbe for å virkeliggjøre at barna får et meningsfullt liv.

Vi er også særlig opptatte av barns psykiske helse, hvordan barnehagen kan være med å fremme barns psykiske helse og hvordan dette kan være en arbeidsmåte for å realisere et godt psykososialt miljø.

3.3 Bakgrunn for valg av litteraturstudie som metode

I utgangspunktet ønsket vi å ta i bruk en kombinasjon av metodene intervju og spørreundersøkelse, men på grunn av covid-19 pandemien som oppstod våren 2020 ble det utfordrende å gå ut i barnehagene å utføre intervju, noe vi ville gjøre på bakgrunn av spørreundersøkelsen. Valget falt dermed på å gjøre et litteraturstudie.

Et litteraturstudie vil også åpne opp for å gjøre et dypdykk i eksisterende litteratur om temaet, gi oss større innsikt og mer kunnskap. Dette er noe vi vil ta med oss videre inn i rollen som pedagoger og i arbeidet med å sette lys på det psykososiale miljøet i barnehagen. Før vi satt i gang leste vi oss opp på litteraturstudie som metode, og fant dette som den beste måten å besvare problemstillingen på.

3.4 Vurdering av metode og begrensninger

3.4.1 Styrker og svakheter ved litteraturstudie

Litteraturstudie som metode har sine styrker og svakheter. En styrke ved metoden er at metoden gir større innsikt og større kunnskap innenfor et tema. Gjennom bruk av gode søkestrategier og tydelige dokumentasjon av sine søk kan man både finne mye litteratur og enkelt finne tilbake til kildene sine. En svakhet er at litteraturen noen ganger kan være begrenset, at man ikke får tak i den litteraturen eller forskningen man ønsker, slik vi erfarte. På en annen side sier Skilbrei (2019, s. 77) at det er ofte slik at feltet er stort og uoversiktlig og man kan ikke være sikker på at man har funnet fram til alle de fleste relevante kilder. Vi erfarte også at litteraturen og fokuset til litteraturstudiet i stor grad ble preget av de søkeord man benytte seg av, og eventuelt ikke benyttet seg av.

3.4.2 Begrensninger

Vi opplevde begrensninger i metoden ved at vi ikke fikk tak i relevante artikler. Gjennom vårt litteratursøk fant vi ikke barnehagerelevante artikler, men heller artikler som omtalte generelt psykososialt arbeid i skole og andre offentlige institusjoner, ofte tok de for seg temaer som rus, flyktninger og mobbing. Det kan også tenkes at dette kommer av vi brukte veldig spesifikke søkeord som barnehage og dermed ble vårt søk begrenset til nettopp dette. Resultatet av dette ble at vi ikke tok i bruk noen artikler, men heller endte opp med tre bøker som la et veldig godt grunnlag for et litteraturstudie og som gav oss verdifull dybdeforståelse av tematikken vår.

3.5 Søkestrategi

3.5.1 Inklusjonskriterier

Vi benyttet oss av databasen til Norske fagbibliotek via oria.no ved Høgskolen på Vestlandet. Inklusjonskriteriene våre var at litteraturen skulle være fra det siste tiår, skrevet på norsk, vi inkluderte bøker og artikler. Som nevnt fant vi ikke artikler.

Kriteriene ble også valgt på bakgrunn av vår situasjon. Vi er snart ferdig utdannet barnehagelærere som skal jobbe i norske barnehager med norsk lovverk og derfor ønsker vi mer kunnskap og benytte oss av den forskningen som er gjort i norske barnehager. Av denne grunn valgte vi derfor å velge bort litteratur og forskning som har blitt gjort i andre land, men

vi er bevisste på at denne kunnskapen kan komme til nytte ved en annen anledning. I ettertid ser vi at et annet kriterie vi hadde var at søket skulle rettes hovedsakelig mot barnehagen.

3.5.2 Søkestrategi og søkeord

Før vi gikk i gang med selve litteratursøket, brukte vi tid på å diskutere hvilke ord vi assosierte med temaet. Vi vil også gjenta at vi er klar over at vårt pedagogiske grunnsyn og kunnskap vi har tilegnet oss gjennom studiet vil naturligvis påvirke retningen av litteraturstudiet vårt og dermed søkene våre. Søkeord som ble brukt i funn av litteratur i studiet: “psykososialt”, “arbeid”, “miljø”, “psykisk helse” “barn” og “barnehage”.

Ifølge Skilbrei (2019, s. 101) må forskeren underveis vurdere om strategiene han bruker, gir det ønskede resultatet, eller om han må endre fremgangsmåter, for eksempel søkeordene. Bruken av søkeord kan også endre seg ettersom forskeren finner litteratur, fordi han slik kan få kunnskap om andre begreper det kan være relevant å søke på, eller avgrensninger som vil spisse søket (Skilbrei, 2019, s. 101). Slik ble det også for vår del. Vi opplevde at vi måtte endre på søkestrategien og søkeordene for å få tak i den litteraturen som kunne bli et godt grunnlag for litteraturstudie vårt.

Først søkte vi med søkeordene Psykososialt OR miljø AND barn OR barnehage.

Vi fikk 64 treff, skrev ned tre som kunne være aktuelle og så nærmere på en av dem. Den boken er markert i vedlegget som er lagt ved.

Deretter søkte vi med søkeordene Psykososialt arbeid AND barn OR barnehage.

Vi fikk 16 treff, skrev ned tre og så nærmere på to av dem. Disse er også markert i vedlegget.

Vi skaffet oss god oversikt over innholdet, formålet og bakgrunnen til bøkene og fant ut at disse tre bøkene ikke var spesifikke nok for problemstillingen vår. Bøkernes tilnærming og fokus på psykososialt miljø og arbeid var veldig generell og tok for seg arbeid i mange ulike offentlige institusjoner, men ikke spesifikt barnehagen. Vi bestemte oss derfor for å tilspisse søket vårt ved å endre søkeordene.

Denne gangen brukte vi søkeordene Psykisk helse AND barn OR barnehage. Da fikk vi 151 treff og vi valgte oss tre bøker som vi så nærmere på. Disse tre fikk vi et godt inntrykk av, bøkene var spesifikt rettet mot arbeid med psykososialt miljø og psykisk helse i barnehagen og gav dermed et godt grunnlag for å besvare problemstillingen.

I studiets neste del skal vi presentere resultatet av litteratursøket vårt og analysere bøkene.

Del 3 Resultat og analyse

4.1 Valg av litteratur

I denne resultatdelen vil vi presentere den faglitteraturen vi har valgt å ta i bruk som grunnlag for arbeidet med dette studiet. Etter flere litteratursøk endte vi, som nevnt ovenfor, opp med tre fagbøker som vi fant særlig relevante for vår studie. Denne litteraturen vurderte vi som et godt grunnlag for å drøfte og analysere vår problemstilling, da alle bøkene er skrevet av høyt fagutdannede personer med mange års erfaring fra barnehagefeltet. Dette gir oss i stor grad validitet og reliabilitet, altså gyldighet og pålitelighet, også i den forstand at alle bøkene tar for seg noe av den nyeste forskningen innenfor samme tema. Resultatet av forskningen viser at store deler av funnene er de samme, noe som også bidrar med å gi litteraturen troverdighet.

Faglitteraturen vi har valgt å ta i bruk er fra de siste fire årene, og kan på mange måter regnes som siste nytt innen forskning på psykisk helse i barnehagen. I litteratursøket vårt var et av inklusjonskriteriene våre at litteraturen skulle være fra de siste 10 årene. Likevel valgte vi å benytte oss av det siste innen forskning, da denne litteraturen viste seg som den mest relevante i forhold til vår studie. Litteratursøket gav ikke så mange treff tilbake i tid, noe som kan tenkes er fordi psykisk helse og barnehagens psykososiale miljø er relativt nye begrep. En annen grunn til at valget falt på litteratur fra de siste fire årene, er den viktige betydningen av å ta for seg ny forskning. Som barnehagelærer vil en aldri bli utlært, og en viktig del av jobben er nettopp det å følge med på ny forskning, vurdere den kritisk, og ta med seg det en tror vil ha en positiv effekt inn i barnehagen.

4.2 Line Melvold

Line Melvold er daglig leder i Styd kommunikasjon AS, en organisasjon som tilbyr kompetanseutvikling for barnehager og skoler/SFO over hele landet. Melvold er utdannet barnehagelærer, har videreutdanning i veiledning, og er sertifisert Marte Meo-terapeut. I tillegg til dette har hun en mastergrad i barnehage- og profesjonsutvikling, og sitter på over 20 år med erfaring fra arbeid i barnehager (Melvold, 2019, s. 387).

4.2.1 Livsmestring i barnehagen: å bære sin egen bagasje

Denne boken tar for seg begrepet *livsmestring* i barnehagesammenheng, som Rammeplan for barnehagen (2017) har satt på dagsorden. Livsmestring har nær sammenheng med psykisk helse og det psykososiale barnehagemiljøet, og denne boken viser hvordan vi som barnehagelærere kan arbeide psykisk helsefremmende til det beste for barna. Med undertittelen “å bære sin egen bagasje”, inspirert av den danske professor emeritus Per Schultz Jørgensen, får Melvold fram hvordan barndommen er under press, og stiller spørsmål ved om vi rustet barna våre godt nok til å takle de utfordringene de stilles overfor i dagens samfunn (Melvold, 2018, s. 19). Videre handler boken om hvordan vi kan bevare livsgnisten og skape mening i barns liv, og hvilken enorm betydning barnehageansattes væremåte og relasjonskompetanse har i arbeid med dette.

Ettersom problemstillingen vår er vinklet mot barnehagelærerrollen, som også er helt sentralt gjennomgående i boken, vurderte vi innholdet som relevant for vår oppgave og vårt tema. Boken ble også utgitt etter at den nye Rammeplanen ble iverksatt i 2017, og innholdet i den blir derfor drøftet opp imot de nyeste styringsdokumentene våre. Det blir som nevnt gitt innhold til begrepene livsmestring og psykisk helse, som er av de mest dagsaktuelle temaene i dagens barnehager. Her finner vi blant det nyeste innen forskning på psykisk helse, som igjen er relevant for det vi ønsker å finne ut av i vår studie.

4.2.2 Barn er budbringere: en veiviser til psykisk helsefremmende barnehager

Styd kommunikasjon har siden våren 2017 hatt et forskningsprosjekt sammen med åtte pilotbarnehager, i tillegg til et tett samarbeid med flere kommuner og direkte arbeid med 62 andre barnehager. Etter tre års forskningssamarbeid med barnehager om hva som kan bidra til nye perspektiver på psykisk helsefremmende arbeid, mennesker og miljøer, ble denne boken resultatet. Målet med *barn er budbringere* er i følge Melvold (2019) å tilrettelegge for systematisk og grundig arbeid som gjør at ansatte i barnehager kan omsette teori om helsefremmende tiltak til ny praksis uten at det er en manual, et program eller et fasitsvar på hvordan det skal gjøres. Ettersom livsmestring og psykososialt barnehagemiljø er to relativt nye områder i barnehagesektoren, er det også et område som har blitt arbeidet lite systematisk med (Melvold, 2019, s. 7). Dette er en av de viktigste grunnene til at Styd kommunikasjon ønsket å iverksette dette forskningsprosjektet. Psykisk helse og livsmestring er et livsviktig område å ha god kvalitet på i barnehagen, og dette er også en av hovedgrunnene til at barnehagens psykososiale miljø ble temaet for vår studie.

Som *Livsmestring i barnehagen*, er dette en bok med fokus på ansvaret vi som barnehagelærere har i arbeid og møte med barn. Den får fram barnehagens særstilling i en tid hvor psykiske lidelser er mer utbredt enn noen gang, og hvilken avgjørende rolle barnehagen faktisk kan ha ved å jobbe systematisk med å fremme god psykisk helse. Av disse grunnene vurderte vi også denne boken som relevant i arbeidet med å svare på vår problemstilling.

4.3 May Britt Drugli og Ratib Lekhal

May Britt Drugli har en doktorgrad i pedagogikk og er professor ved Regionalt kunnskapssenter for barn og unge - psykisk helse og barnevern ved NTNU. Hun har også en andrestilling som professor ved Høgskolen Innlandet, og er involvert i en rekke forskningsprosjekter om små barn i barnehage. Utenom dette har Drugli lang erfaring fra utviklingsarbeid med fokus på relasjonskvalitet innen barnehage og skole, hun har gitt ut flere fagbøker, og er en mye brukt foredragsholder (Drugli & Lekhal, 2020).

Ratib Lekhal har også en doktorgrad i pedagogikk, og er førsteamanuensis ved Handelshøgskolen BI. Forskningen hans er i stor grad rettet mot hvilke faktorer ved barnehager og skoler som påvirker barns læring og utvikling, med særlig fokus på utvikling hos barn i risiko. Lekhal har mange års erfaring med forelesning og veiledning i praksisfeltet, og har forfattet flere vitenskapelige publikasjoner (Drugli & Lekhal, 2020).

4.3.1 Livsmestring og psykisk helse

Livsmestring og psykisk helse er den første boken i en serie som heter “De yngste i barnehage - fra forskning til praksis”, en serie som belyser ulike deler av arbeidet med små barn i barnehagen (Drugli & Lekhal, 2020, s. 5). Denne boken tar, i likhet med Line Melvold sine bøker, for seg livsmestring og psykisk helse på bakgrunn av den nye “Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver”. Her beskrives også livsmestring som nært sammenhengende med psykisk helse. Gjennomgående i boken presenteres forskningsbasert kunnskap om hvordan vi som barnehagelærere kan arbeide for å ruste små barn til å takle livets opp- og nedture. Drugli og Lekhal’s mål med boken, er å nå ut til barnehagelærere, barnehagelærerstudenter og andre som er opptatt av god kvalitet i barnehagen for de yngste

barna. Med dette ønsker de å formidle forskningsbasert kunnskap om de yngste i barnehagen, som inspirasjon til god praksis.

Selv om boken i hovedsak tar for seg de yngste barna, finner vi fagstoffet og det de beskriver som byggeklosser for god psykisk helse, minst like relevant for alle barnegrupper i barnehagen, uavhengig av alder. I arbeid med å finne svar på hvordan vi som barnehagelærere kan legge til rette for et godt psykososialt miljø i barnehagen, vurderte vi også innholdet i denne boken som relevant. Drugli og Lekhal har ikke direkte nevnt det psykososiale barnehagemiljøet i deres bok, noe som kan tenkes er fordi begrepet er så nytt som det er. Likevel har vi sett hvilken betydning barnehagelæreres systematiske arbeid med god psykisk helse har for det psykososiale miljøet, og valgte av den grunn å ta i bruk denne boken som grunnlag for arbeidet vårt.

Del 4 Drøfting av funn og problemstilling

“Hvordan kan barnehagelærere legge til rette for et godt psykososialt miljø i barnehagen?”

I arbeidet med litteraturstudiet og i vår søken etter et svar på problemstillingen ser vi at det ikke finnes en bestemt fasit på hvordan en barnehagelærer kan legge til rette for et godt psykososialt miljø. Det finnes derimot mange måter å nå målet på og studiets siste del tar for seg å drøfte nettopp dette. I litteratursøket så vi en mangel på artikler om tematikken i barnehagesammenheng og i gjennomgang av den utvalgte litteraturen og etterlyser vi et større begrepsinnhold rundt psykososialt miljø i barnehagen. Vi fant også sentrale faktorer en barnehagelærer må jobbe med i tilretteleggelsen av et godt psykososialt miljø.

5.1 Mangel på artikler

Som nevnt tidligere i studiet opplevde vi begrensninger i metoden i forhold til artikler som omhandler psykososialt miljø i barnehagen. Vi presenterer dette som funn ettersom det sier noe om hvor nytt begrepet er i barnehagesammenheng. Det kan tenkes at mangelen på artikler skyldes at psykisk helse, livsmestring og psykososialt barnehagemiljø bare nylig har blitt satt på dagsorden. Dette kan også ses i forhold til at

begrepet livsmestring ble integrert i den nye rammeplanen fra 2017, og at det i januar 2021 ble lagt til et nytt kapittel i barnehageloven om psykososialt miljø i barnehagen. Vi opplever også at det er mye mer åpenhet og dialog om psykisk helse i samfunnet nå enn tidligere og at vi kan se hvordan samfunnet dermed stiller krav til at barnehagene skal følge dette opp.

Av de artiklene vi fant lå fokuset mer på generelt psykososialt arbeid i skolen og i andre offentlige institusjoner og ikke spesifikt i barnehagen slik vi så etter. Ofte handlet artiklene om mobbing og konsekvensene av det. I rammeplanen for barnehager står det at barnehagen skal ha en helsefremmende og en forebyggende funksjon og av den grunn kunne vi ha brukt de artiklene. Vår problemstilling kan ses i lys av positiv psykologi som vektlegger hva som fremmer god psykisk helse. Dermed valgte vi bort disse artiklene og bestemte oss som sagt for å gjøre et litteraturstudie på litteraturen og forskningen til Melvold og Drugli.

5.2 Psykososialt miljø

Hva er et godt psykososialt miljø i barnehagen? Dette spørsmålet har fulgt oss gjennom hele skriveprosessen av bacheloroppgaven. For at en barnehagelærer skal kunne legge til rette for et godt psykososialt miljø må man som sagt ha tilstrekkelig kunnskap om temaet først. Vi gikk inn i skriveprosessen med et ønske om at dette litteraturstudiet skulle gi oss mer kunnskap og mer innsikt i dette viktige, høyst aktuelle og svært engasjerende temaet. Vi opplevde at det var vanskelig å få tak i en konkret begrepsavklaring, noe som kunne si oss hva et psykososialt miljø i barnehagen faktisk innebærer og hva som kreves av barnehagelæreren for å realisere et slikt miljø som omtales i rammeplanen og barnehageloven. Det vi har funnet ut er at et psykososialt miljø kan beskrives som et miljø hvor barnet opplever å ha det trygt og godt, bli inkludert i barnegruppen, være betydningsfull for fellesskapet, og at barnehagen oppleves som positiv og noe barnet ser fram til. For å få enda mer innhold til begrepet har vi sett at både Melvold og Drugli bruker begrepene livsmestring og psykisk helse som komponenter i det psykososiale miljøet i barnehagen. Vi ser også at å sikre kvalitet i disse arbeidsområdene gjennom et kontinuerlig arbeid bidrar til å fremme det psykososiale miljøet. Med andre ord må man ta i bruk flere innfallsvinkler for å forstå hvordan man skal jobbe med det.

Samtidig som begrepet livsmestring kan barnehagelæreren noen pekepinner på hvordan han eller hun skal utføre det psykososiale arbeidet, er det også viktig å huske at begrepet er svært omdiskutert i barnehagesammenheng. Mange stiller spørsmål ved barns livsmestring. Kan vi lære barn å mestre livet? Er ikke livsmestring noe barn allerede gjør simpelthen ved å leve ut sin barndom her og nå? Melvold (2018, s. 28) skriver at barnehageprofesjonen må se nærmere på psykisk helsefremmende tiltak som kan bidra til å styrke barnas robusthet og motstandskraft. Rammeplanen gir retningslinjer som igjen må tolkes, og når livsmestring har blitt en del av barnehagens verdigrunnlag vil dette også inngå i tolkningen. Hvordan man jobber med livsmestring i barnehagen vil bestemmes av hvordan man tolker begrepet. I starten av litteraturstudiet var vi begge kritisk til begrepet. Vi tenkte blant annet, skal barn mestre alle aspekter ved livet? Det er uopnåelig for et menneske å gå gjennom livet uten å møte motgang. Etter å ha studert begrepet nærmere og fått mer innhold til det, ser vi hvilken ressurs det kan være i barnehagelærerens arbeid med det psykososiale arbeidet. Vi skal naturligvis være kritiske til nye begreper og se hvordan de vil påvirke det pedagogiske arbeidet. En kritisk og bastant holdning til begrepet vil kanskje ikke kunne se at livsmestring faktisk handler om at den voksne skal støtte og ruste barnet til å møte motgang og utfordringer, og at disse erfaringene vil være med å styrke barnet ved å gi dem større motstandsdyktighet når det møter motgang senere i livet. Like viktig er det at den voksne også skal støtte barnet i medgang. Slik ivaretar barnehagelæreren hele barnet gjennom alle aspekter av livet. Det er dette livsmestring handler om. For de utsatte barna, dem vi ofte omtaler som løvetannbarn, som opplever større påkjenninger og motgang enn de fleste, vil barnehagelærerens arbeid med livsmestring være av enda større betydning for hvordan barna med sin opparbeidede motstandsdyktighet kommer seg styrket gjennom kriser. Arbeid med livsmestring i forhold til barnehagens psykososiale miljø kan også anses som en måte å ruste barna til å fungere godt i et samfunn der mange opplever betydelig press slik Drugli og Lekhal (2020, s. 29) fremhever.

Barnehagen har en sentral rolle i å forebygge psykiske plager hos barn og unge og dette skjer i et godt psykososialt barnehagemiljø. Barnehagelærere har en av Norges viktigste jobber, og en av årsakene til det er knyttet til psykisk helse (Melvold, 2019, s. 32). Når psykososialt miljø, livsmestring og psykisk helse er såpass nye begreper er det klart at det tar tid å bli kjent med dem, få tilstrekkelig kunnskap, samt integrere dem i barnehagens daglige praksis. Det psykososiale miljøet er ikke et temaarbeid, et fokusområde i en gitt periode oppført på en

årsplan, eller et tema man diskuterer på et personalmøte. Det psykososiale miljø skjer, og er de daglige møtene mellom barn og voksen. Møtene hvor vi uttrykker våre verdier, holdninger, syn på barn og barndom, kunnskap og vårt ønske om å se det enkelte barnet. Som Anne-Cath Vestly sa, *“når jeg møter et barn, møter jeg et menneske”*. Ansvarer vårt er stort og så utrolig viktig.

Til tross for den uklare begrepsavklaringen av det psykososiale miljøet i barnehagen, valgte vi ikke bort problemstillingen vår. Vi så en mulighet til å gjøre et dypdykk i litteraturen og tilegne oss mye ny kunnskap. Barnehagens psykososiale miljø er et vidt område, som omhandler de aller største deler av barnehagevirksomheten. Et av barnehagelærerens viktigste redskaper i sin yrkesutøvelse og ivaretagelse av barn er sin faglige kompetanse. Avklaringen av innholdet i det psykososiale miljøet vil hjelpe barnehagelæreren når han eller hun skal planlegge og tilrettelegge. Dette støttes av barnehagelærerens grunnlag for praksis som vi har omtalt i del en. Selv om vi har fått en større forståelse av det psykososiale barnehagemiljøet, sitter vi igjen med noen spørsmål. Hva skiller et godt psykososialt barnehagemiljø fra et godt barnehagemiljø, og når kan vi si at vi har klart å skape et godt psykososialt miljø?

5.3 Helsefremmende faktorer

For å skulle kunne legge til rette for et godt psykososialt miljø i barnehagen, må en også vite hvilke områder som må arbeides med for å få dette til i praksis. Der man tidligere var mest opptatt av å arbeide mot å forstå hvorfor noen barn utvikler problemer, er det i dag et større fokus på også å forstå hva det er som fremmer positiv utvikling (Drugli & Lekhal, 2020, s. 21). Dette er det man kaller positiv psykologi, og er det vi har valgt å basere studiet vårt på. I stedet for å fokusere på hvordan man kan forebygge psykiske lidelser og et dårlig psykososialt miljø, tar vi for oss faktorene som fremmer og styrker god psykisk helse og et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø. Siden dette er to ulike vinklinger fra samme tema, vil arbeidsmåtene trolig inneholde mye av det samme. Likevel sier valget av fokusområdet noe om hva vi som barnehage og barnehagelærere står for, og hva vi ønsker å vektlegge i arbeidet med det psykososiale miljøet. Shoshani & Steinmetz referert i Drugli & Lekhal (2020, s. 22) har også funnet at intervensjoner som vektlegger slike positive fenomener, bidrar til økt trivsel og til å redusere psykiske vansker.

Slik vi har sett i del en er gode relasjoner, tilknytning og trygghet, regulering av følelser, mestring og læring gjennom lek, sosial utvikling, og barnehagelærerens fagkompetanse de viktigste faktorene i arbeid med det psykososiale miljøet. Godt arbeid med disse faktorene, vil kunne bidra til at barna har det bra, og at de får kjenne glede og andre positive følelser i hverdagen. Vi vet at gode erfaringer i netet bygger kapasitet til å takle motstand og frustrasjon senere, og ser derfor viktigheten av å hele tiden fremme disse positive faktorene (Drugli & Lekhal, 2020, s. 51). Faglitteraturen vi har valgt å ta i bruk bygger på det nyeste innen forskning på psykisk helse, og argumentene deres for arbeid med helsefremmende faktorer virker derfor i aller høyeste grad pålitelig. Melvold (2019, s. 175) skriver blant annet om hvordan vår profesjonelle relasjonskompetanse er grunnleggende avgjørende for barns psykiske helse og hensynet til barns beste. Dette støtter også opp om det Drugli og Lekhal (2020, s. 115) skriver om gode relasjoner, der de beskriver voksen-barn-relasjonen som barnehagens aller viktigste ressurs i arbeidet med å fremme psykisk helse og livsmestring. I tillegg blir trygg tilknytning fremhevet som nødvendig for videre sosioemosjonell utvikling, og en beskyttelsesfaktor som fremmer motstandskraft i møte med senere belastninger (Melvold, 2019, s. 58). Dersom barna opplever trygg tilknytning i barnehagen vil det si at de lettere vil kunne takle motstand og motgang ved senere anledninger i livet. Dette har også sammenheng med livsmestringsbegrepet. Gode erfaringer med hjelp til å regulere følelsene fra en omsorgsperson som ivaretar barnets egenverdi, vil også kunne føre til at barnets kapasitet til å takle vansker blir mer kompleks, fleksibel og hensiktsmessig (Drugli, 2020, s. 59). I tillegg ser vi at god sosial kompetanse og utvikling fremmer dette, og er en av de aller viktigste individuelle beskyttende faktorene i et barns liv. Dette utvikles i barnas lek, og barnehagelæreren spiller her en betydelig rolle. At vi har god kunnskap om lekens egenverdi, skaper rom og tid til lek, og at vi deltar i barns lek på en støttende og utforskende måte vil være en viktig forutsetning i arbeid med psykisk helsefremmende faktorer (Melvold, 2019, s. 267).

Den store betydningen av arbeidet med disse faktorene, blir også understreket i barnehagens styringsdokumenter og i en rekke annen litteratur og kilder. Av disse grunner skal og bør det også vektlegges som grunnleggende praksis i hver og en barnehage. For å fremme et godt psykososialt miljø i barnehagen vil det ikke holde å bare ha kjennskap til disse faktorene, og ta dem for seg litt nå og da. Arbeidet med faktorene må bli en integrert del av barnehagehverdagen, og en del av visjonen og livsstilen til alle som jobber der. Gode

relasjoner og trygg tilknytning skjer ikke over natten. Det skapes gjennom de handlinger vi gjør i de daglige møtene med barna, og her har vi som barnehagelærere en enorm påvirkning. Det er i hverdagsmøtene vi har mulighet til å knytte bånd, bygge tillit, og skape gode opplevelser sammen med barna. Det er her vi viser at vi ser hvert enkelt barn, støtter dem i motgang og medgang, og legger til rette for utvikling, lek og læring. For at arbeid med helsefremmende faktorer skal bli en integrert del av hverdagen, kreves bevissthet og fagkunnskap. Dette er to begrep som i denne sammenheng har nær tilknytning til hverandre. Dersom en har god fagkunnskap på området, vil en også vite at ens egen bevissthet spiller en betydelig rolle i arbeidet med å legge til rette for et godt psykososialt barnehagemiljø. Det samme gjelder motsatt vei, dersom man er bevisst hvordan man arbeider for barns beste, vil en også forstå viktigheten av å tilegne seg fagkunnskap for at barnehagen hele tiden skal være et trygt og godt sted å være for alle barn.

5.4 Barnehagelærerens rolle i det psykososiale barnehagemiljøet

En måte barnehagelæreren kan legge til rette for et godt psykososialt miljø for barna er å anerkjenne ovenfor seg selv og hele teamet, at alt starter med de voksne.

Barn er prisgitt oss voksne og tilbringer de fleste av sine våkne timer i barnehagen. Derfor hviler det et stort ansvar på den enkelte voksne om at det skal være kvalitet i det arbeidet som blir gjort og i den omsorgen som blir gitt. Her har barnehagelæreren, som den eneste i temaet med formell barnehagefaglig kompetanse, en avgjørende rolle i å sette standarden for kvaliteten på det psykososiale barnehagemiljøet.

Vi etterlyser et større begrepsinnhold og en tydeligere begrepsavklaring rundt psykososialt barnehagemiljø. Barnehagen er en del av et samfunn som er i kontinuerlig endring, og som stadig stiller nye krav til barnehagen som virksomhet. Barnehagelærerens beste verktøy i møte med disse nye kravene og begrepene vil være kunnskapsgrunnlaget, som er en av de forpliktelsene barnehagelæreren som profesjonsutøver har. På den ene siden må barnehagelæreren ta i bruk den kompetansen og kunnskapen man har fått både gjennom studiet og gjennom erfaringer for å kunne jobbe med det psykososiale miljøet i barnehagen. På den andre siden vil en barnehagelærer aldri være ferdig utlært og må stadig søke ny kunnskap og innsikt rundt tematikk som ikke bare vil påvirke den pedagogiske virksomheten, men også barna.

Tidligere har vi også sett hvor viktig kunnskap om helsefremmende faktorer er for å legge til rette for et godt psykososialt miljø, og nå skal vi se nærmere på hva som ligger bak handlingene våre i dette arbeidet. Som alt annet arbeid i barnehagen er også tilretteleggelsen av det psykososiale miljøet verdibasert. Det er verdibasert av den grunn at barnehagelæreren har en forpliktelse overfor det politiske vedtatte samfunnsmandatet, som har lagt føringer for barnehagens verdigrunnlag slik vi har sett i rammeplanen. Arbeidet vil også være verdibasert fordi barnehagelæreren har en forpliktelse overfor profesjonsetikken. Profesjonsetikken gjør seg gjeldende i situasjoner og dilemmaer hvor barnehagelæreren er bevisst på at han eller hun står ovenfor et valg som vil påvirke barnet. I barnehagelærerens daglige møter med barna, hvor man i en asymmetrisk relasjon er mektigst, vil man ha definisjonsmakt til å gi barnet en positiv eller negativ opplevelse av seg selv, alt ettersom hvordan man velger å gjøre i det møtet. Vi har sett hvor viktig gode og trygge opplevelser er for barns psykiske helse og ikke minst hvordan dette utgjør det gode psykososiale miljøet i barnehagen. Av denne grunn er det viktig at man gjør sine handlinger til gjenstand for refleksjon. Ved å stille spørsmål ved egen og andres praksis, få tak i hvilke verdier og holdninger som ligger bak våre handlinger og hvilket verdisyn vi har, kan vi sikre kvalitet i arbeidet vårt, realisering av rammeplan og en pedagogikk som er i stadig utvikling. Alt dette vil komme barna til gode når vi sammen skal skape det gode psykososialt miljø som ivaretar deres psykiske helse og som utrufter barna med motstandsdyktighet.

Vi vet at begrepene pedagogiske grunnsyn, praksisteori, og den tause kunnskapen som befinner seg innad i teamet, legger grunnlag for yrkesutøvelsen, og dermed våre handlinger. Tholin (2015, s. 75) sier at noen ganger er man bevisst på dette fundamentet, andre ganger handler man impulsivt, mer eller mindre bevisst på hva verdiene er tuftet på. Denne bevisstheten kan barnehagelæreren etablere i teamet når det arbeides med det psykososiale miljøet. Det er også av stor betydning at det enkelte teammedlem er bevisst sitt grunnlag for yrkesutøvelse og at man med dette går inn i kollektive diskusjoner som skaper pedagogisk bevissthet. Den enkelte som jobber i barnehagen har sin virkelighetsoppfatning, verdier og holdninger som er styrende i forhold til hvordan vi møter det enkelte barn. Vårt pedagogiske grunnsyn vil også være preget av vår egen barndom og hvordan vi selv ble møtt av betydningsfulle voksne. Når vi jobber med det psykososiale miljøet kan vi jo spørre oss selv hvordan vi som barn ønsket å bli behandlet. Hva var det som fikk oss til å føle oss sett og ivaretatt? Det regjerende barnesynet i dagens samfunn er som nevnt å se barn som subjekt.

Tar vi dette inn i de daglige møtene med barna er vi på god vei til å skape et godt psykososialt miljø.

En viktig del av arbeidet med det psykososiale miljøet er også å jobbe med bevisstgjøring av praksisteori. Her vil begrepsfesting av den tause kunnskapen bidra til at det enkelte teammedlem forstår hva som ligger bak deres yrkesutøvelse og se det i sammenheng med hvordan det påvirker hvordan man som team skaper et psykososialt miljø. Denne prosessen er også med å synliggjøre og faglig bearbeide rutiner og innarbeidede handlingsmønstre, områder som har stor betydning innenfor pedagogisk arbeid. Ved at våre holdninger, arbeidsmåter og kunnskap utfordres, oppstår det også gode muligheter for læring og utvikling. Barnehagelæreren trenger tid til å bli kjent med begrepene og jobbe med dem utfra det grunnlaget av kunnskap og kompetansen som allerede finnes og utover det skaffe seg tilstrekkelig kunnskap for videre arbeid.

Alle tre begreper sikter mot å utvide området for pedagogisk refleksjon og planlegging, og mot å skape større samsvar mellom teori og praksis (Gunnestad, 2014, s. 39).

Bevisstgjøringen og refleksjonen rundt hva det psykososiale barnehagemiljøet innebærer og hva det kreves av teamet, vil skape større samsvar mellom hva man sier man vil gjøre, og det man faktisk gjør i praksis. For eksempel at man ønsker å legge til rette for et godt psykososialt miljø for barna, men i praksis blir det tydelige at det sklir ut fordi man som team ikke jobber konsekvent nok med det. Bevisstgjøringen er også særlig viktig siden barnehagelæreryrket i stor grad er preget av handlingstvang og man ikke alltid rekker å stoppe opp for å reflektere over situasjoner og dilemmaer. Dette krever at man i ettertid reflekterer om valget var etisk riktig og til beste for barnet. Erfaringene fra slike situasjoner tar man med seg inn i nye lignende situasjoner, og fordi man har reflektert etisk over valget vil man være rustet til å møte lignende situasjoner eller dilemmaer senere.

Vi har i dette studiet sett at barnehagelæreren kan legge til rette for et godt psykososialt miljø ved å tilegne seg kunnskap om begrepene livsmestring, psykisk helse og psykososialt miljø. I tillegg er det avgjørende at barnehagelæreren som profesjonsutøver aktivt arbeider med helsefremmende faktorer og bruker sin posisjon til å skape bevissthet rundt egen og andres grunnlag for yrkesutøvelse.

3 Avslutning

Gjennom dette litteraturstudiet har vi søkt etter ny kunnskap og forskning som kan være med å besvare problemstillingen: *“hvordan kan barnehagelærere legge til rette for et godt psykososialt miljø i barnehagen?”* Barnehagens psykososiale miljø er et vidt område og tematikken er ganske ny i barnehagekonteksten. Litteraturstudiet har synliggjort at barnehagelæreren trenger mer tid til å tolke og bli kjent med tematikken, samt mer kunnskap slik at man kan tilrettelegge for et godt psykososialt miljø på en mer aktiv og målrettet måte. Studiet har gitt oss flere holdepunkter i det psykososiale barnehagemiljøet som vil være en støtte i arbeidet. Måten barnehagelærere arbeider med gode relasjoner mellom barn og voksne, tilknytning og trygghet, støtter barn i deres regulering av følelser, mestring og læring gjennom lek, og sosial utvikling, vil være en avgjørende faktor for det psykososiale miljøet i barnehagen. Vi har også fått en større forståelse av livsmestring som begrep og at dette gir et godt grunnlag for arbeid med psykisk helse og det psykososiale barnehagemiljøet. Sett i sammenheng med barnehagelæreren som profesjonsutøver ser vi de etiske forpliktelsene knyttet til det psykososiale arbeidet og hvordan profesjonsetikken alltid vil ligge til grunn for arbeidet.

Psyken vår skal vi ha med oss hele livet og gjennom alt det livet måtte by på. Sett fra et større perspektiv vil det gode psykososiale barnehagemiljøet og hvordan barnehagelæreren fremmer de positive faktorene, ha en avgjørende betydning for om barn utvikler god psykisk helse og en motstandsdyktighet de kan ta med seg videre i livet. Barnehagelæreren er derfor med å legge grunnlaget for barns psykiske helse. En praksislærer sa en gang til oss at barna har ikke valgt oss, men vi har valgt dem. *“Tenk så viktige dere er for barna”*. Gjennom dette litteraturstudiet, hvor vi har gjort et dypdykk inn i den spennende forskningen og litteraturen til Melvold og Drugli, har dette blitt tydeligere enn noen gang. Barnehagelæreren har et enormt ansvar i sitt arbeid med å ivareta barnas helse, både fysisk og psykisk. Kunnskapen vi sitter igjen med etter dette studiet vil vi ta med oss inn i arbeidet som barnehagelærere, med et stort fokus på det psykososiale miljøet. Vi avslutter bacheloroppgaven og litteraturstudiet med ordene fra Anne-Cath Vestly, *“når jeg møter et barn, møter jeg et menneske”*.

Litteraturliste

Aasen, W. (2018). *Teamentledelse i barnehagen* (2. utg.) Fagbokforlaget.

Barnehageloven. (2020). Lov om barnehager. (LOV-2020-06-19-91).

Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Carson, N. & Birkeland, Å. (2017). *Veiledning for barnehagelærere*. (4. utg.) Cappelen Damm Akademisk

Drugli, M.B. & Lekhal, R. (2018). *Livsmestring og psykisk helse*. Cappelen Damm Akademisk.

Folkehelseinstituttet. (2018, 14. mai). *Livskvalitet og psykiske lidelser hos barn og unge*.
<https://www.fhi.no/nettpub/hin/grupper/psykisk-helse-hos-barn-og-unge/>

Gunnestad, A. (2014). *Didaktikk for barnehagelærere: en innføring*. Universitetsforlaget.

Helsenorge. (2020, 20. januar). *Barn og unges psykiske helse*.

<https://www.helsenorge.no/psykisk-helse/barn-og-unges-psykiske-helse/>

Hennum, B. A. (2016). *Barnehagelæreren som profesjonsutøver* (S. Østrem, Red.). Cappelen Damm Akademisk.

Johannessen, A., Tufte, P.A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (5. utg.) Abstrakt forlag.

Kunnskapsdepartementet. (2017). Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Udir.
<https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Kunnskapsdepartementet. (2018). Barns trivsel - voksnes ansvar. Udir.

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/trivselsveileder/>

Melvold, L. (2018). *Livsmestring i barnehagen: å bære sin egen bagasje*. Kommuneforlaget.

Melvold, L. (2019). *Barn er budbringere - en veiviser til psykisk helsefremmende barnehager*. Kommuneforlaget

Prop.96 L (2019-2020). *Endringer i folkehøyskoleloven, barnehageloven og*

voksenopplæringsloven m.m. (samleproposisjon). Kunnskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-96-l-20192020/id2699851/?ch=7>

Kunnskapsdepartementet. (2007, 10. januar). *Å se barn som subjekt - noen konsekvenser for pedagogisk arbeid i barnehage*. Regjeringen.

<https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/artikler/a-se-barn-som-subjekt---noen-konsekvenser/id440489/>.

Skilbrei, M.E. (2019). *Kvalitative metoder: planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon*. Fagbokforlaget.

Sommer, D. (2014). *Barndomspsykologi: små barn i en ny tid*. (2. utg.) Fagbokforlaget.

Støren, I. (2013). *Bare søk! Praktisk veiledning i å gjennomføre en litteraturstudie*. (utg. 6). Cappelen Damm.

Tholin, K. R. (2015). *Profesjonsetikk for barnehagelærere*. Fagbokforlaget.

Søkestrategi

DATABASE	DATO	SØKEORD/KOMBINASJON	ANTALL TREFF	KOMMENTARER
Norske fagbibliotek	19.02	psykososialt OR miljø AND barn OR barnehage	64	<i>Psykososialt arbeid: kunnskap, verdier og samfunn</i> Anna Maria Svalastog (2019)
Norske fagbibliotek	19.02	psykososialt OR miljø AND barn OR barnehage	64	<i>Sirkel: en metode for relasjonsarbeid og godt læringsmiljø</i> Berit Follestad & Nina Wroldsen (kopi fra 2017)
Norske fagbibliotek	19.02	psykososialt OR miljø AND barn OR barnehage	64	<i>En kort introduksjon til utviklingspsykologi</i> Lars Smith (kopi 2018)
Norske fagbibliotek	19.02	psykososialt arbeid AND barn OR barnehage	16	<i>Samhandling som omsorg: tverrfaglig psykososialt arbeid med barn og unge</i> Sigrid Straand (2011)

Norske fagbibliotek	19.02	psykososialt arbeid AND barn OR barnehage	16	<i>Psykososialt arbeid: fortellinger, medvirkning og fellesskap</i> Eva Skærbæk (2014)
Norske fagbibliotek	19.02	psykososialt arbeid AND barn OR barnehage	16	Profesjonelle barnesamtaler: å ta barnet på alvor Kari Trøften Gamst (2017)
Norske fagbibliotek	16.04	psykisk helse AND barn OR barnehage norsk bokmål, siste 10 år og bok	151	<i>Barn er budbringere: en veiviser til psykisk helsefremmende barnehager</i> Line melvold (2019)
Norske fagbibliotek	16.04	psykisk helse AND barn OR barnehage norsk bokmål, siste 10 år og bok	151	<i>Livsmestring i barnehagen: å bære sin egen bagasje</i> Line melvold (2018)
Norske fagbibliotek	16.04	psykisk helse AND barn OR barnehage	151	<i>Livsmestring og psykisk helse</i> May Britt Drugeli & Ratib Lekhal (2018)